

Павлик Н. В.

доктор психологічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу психології праці

Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ВЧИТЕЛЯ ЯК ОСНОВА БЕЗПЕКИ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Сьогодні українська освіта знаходиться в процесі неперервного реформування, адже, на думку професора Е.О. Помиткіна, застарілий зміст і засоби педагогічної діяльності не сприяли розвитку особистості учня та самореалізації вчителя [5]. Започаткована у 2016 році концепція Нової української школи передбачає формування психологічної готовності педагога до висококваліфікованої професійної діяльності. В центрі Концепції стоять особистість вчителя і особистість учня, яка має бути різнобічно розвинутою, здатною до критичного мислення; мати риси патріота з активною громадянською позицією, яка поважає гідність і права людини; здатна вчитися впродовж життя приймати відповідальні, моральні рішення.

Саме через педагога відбувається побудова нової школи й нового ставлення до дітей. Воно повинно здійснюватися не директивно, а опосередковано через природній вплив особистості вчителя на особистість школяра [5]. Психологічна готовність педагога до творчої професійної діяльності базується на єдності педагогічної мотивації та педагогічних здібностей [2]. Вчитель має бути цілісною особистістю, носієм позитивної Я-концепції, духовних цінностей, моральних імперативів, а також навичок і компетенцій коуча, наставника, фасилітатора, тьютора, модератора, які він транслює учням під час взаємодії з ними [1].

Чинниками небезпеки освітнього простору сучасних школярів є відсутність конструктивних взаємин в учнівському колективі, що зумовлює

прояв таких деструктивних соціальних явищ як агресія, булінг. Як показують сучасні дослідження, актуальним в учнівських колективах стало поняття «мобінгу» (від англ. – натовп, глум), що означає, цілеспрямоване нанесення фізичної й душевної шкоди дитині. Формами мобінгу є бойкот, причіпки, кепкування, дезінформація, доносительство, спричинення шкоди здоров'ю, дрібні крадіжки або псування особистих речей [4].

Небезпека для учнів зазначених вище форм психологічного терору полягає у регулярному довготривалому перебуванні учня у стані «відторгнення» більшістю членів класу.

Припинити й гармонізувати деструктивну соціальну ситуацію, що склалася у класі, призваний саме вчитель. Для цього йому необхідно самому знаходитись у ресурсному психологічному стані, мати досвід гармонійних взаємин, поважати учнів, перешкоджати навішуванню учням ярликів, наданню образливих прізвиськ, психологічно підтримувати тих учнів, які підлягають впливу колективної агресії з боку однолітків (або батьків).

Тобто педагог має бути психологічно здоровою особистістю, володіти системою моральних відносин до учнів й транслювати власним прикладом позитивне доброзичливе ставлення до усіх членів колективу.

Психологічне здоров'я вчителя презентує його гармонійний тілесно-душевно-духовний стан, основою якого є баланс між внутрішніми процесами (духовними, соціальними, емоційними, вольовими, інтелектуальними, соматичними) та між людиною та іншими людьми. Ознаками психологічного здоров'я є спокій, урівноваженість, емоційний комфорт, доброзичливість, гарний настрій у сполученні з відповідальністю, активністю, творчою реалізованістю [3].

Що може зробити педагог для посилення безпеки освітнього простору учнів? Фахівці пропонують такі напрями превентивної роботи щодо попередження мобінгу [4]:

- 1) підтримка позитивного статусу дитини (потенційної жертви) в класі;
- 2) підкреслення важливості спільної роботи у колективі та поваги один до одного;

- 3) формування в учнів навички самоконтролю, асертивної поведінки та позитивного ставлення до себе та інших людей;
- 4) відкрите засудження деструктивної та антисоціальної поведінки учнів;
- 5) використання роз'яснень учням моральних дилем, що спонукатиме слухачів до міркувань та осмислення власної поведінки;
- б) заохочення учнів до особистісного зростання, до самовдосконалення.

Проте, слід особливо зазначити, що саме підсвідоме наслідування учнями стану врівноваженості, поваги, доброзичливості й гармонійності вчителя є основою здійснення найбільш конструктивного педагогічного та психокорекційного впливу.

Література

1. Вікторенко І., Горобець Л. Нові професійні ролі та функції сучасного вчителя в контексті концепції Нової української школи / Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти, (11), 2019. – С. 93–106.
2. Павлик Н. В. Психологічна готовність особистості сучасного вчителя до творчої професійної діяльності в умовах нової української школи / Н.В. Павлик / Психологія і особистість № 2 (20), 2021, Київ-Полтава. – С. 200-227.
3. Павлик Н. Структура й критерії психологічного здоров'я особистості. Психологія і особистість. № 1 (21), 2022. – С. 34-59.
4. Психологічна проблема мобінгу в шкільному середовищі / Сайт Департаменту освіти та науки Івано-Франківської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita-mvk.if.ua/content&content_id=1266
5. Розвиток психологічної готовності педагогічного персоналу до професійної діяльності в умовах Нової української школи : аналітичні матеріали / [Ігнатович О.М. та ін.] ; за ред. Н.В. Павлик. – Київ, 2022. – 278 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/733432/1/Текст%20аналіт.мат.%20%282%29.pdf>